

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Серія:
Педагогічні науки**

**Випуск 121
*// частина***

Кіровоград - 2013

ББК 81.2(3)

НЗ4

Наукові записки. - Випуск 121. - Серія: Педагогічні науки Частина II. -
Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. - 332 с

До наукових записок увійшли статті, присвячені дослідженню актуальних питань соціально-професійного становлення як умови особистісного розвитку фахівця, виховного потенціалу змісту освіти як засобу сприяння фаховій самореалізації, а також змістових та процесуальних аспектів реалізації компетентнісного підходу в освіті.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, студентів факультетів, а також учителів.

Друкується за ухвалою вченої ради Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
(протокол № 10 від 29.04.2013 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1. Радул В. В.	доктор педагогічних наук, професор,
(науковий редактор);
2. Величко С. П.	доктор педагогічних наук, професор;
3. Вовкотруб В. П.	доктор педагогічних наук, професор;
4. Кушнір В. А.	доктор педагогічних наук, професор;
5. Мельничук С. Г.	доктор педагогічних наук, професор;
6. Растригіна А. М.	доктор педагогічних наук, професор;
7. Садовий М. І.	доктор педагогічних наук, професор;
8. Черкасов В. Ф.	доктор педагогічних наук, професор;
9. Галета Я. В.	кандидат педагогічних наук, доцент
(відповідальний секретар).

Статті подано в авторській редакції.

© Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка, 2013

ЗМІСТ

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ	
ЯК УМОВА ОСОБИСТІШОГО РОЗВИТКУ ФАХІВЦЯ	3
<i>ЛІДІЯ КОНДРАШОВА</i> . СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІОНАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ОБРАЗОВАНЯ	3
<i>ВОЛОДИМИР СЕРГІБНКО, ІГОР ВОЙТОВИЧ</i> . УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ	8
<i>ОЛЕНА ВЕРЕСТЕНКО</i> . ДОСВІД ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ А.С.МАКАРЕНКА В АСПЕКТІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ	12
<i>ІРИНА БЛОХІНА</i> . ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ	16
<i>СВІТЛАНА ГРОЗАН</i> . ПЕДАГОГІЧНА САМОЕФЕКТИВНІСТЬ ЯК УМОВА ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ	20
<i>ЛАРИСА ГУЦУЛ</i> . ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ „УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”	25
<i>ОЛЬГА КИРИЛЮК</i> ДИСЦИПЛІНА „УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)” ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ	30
<i>ГАННА КОНДРАТЕНКО, СЕРГІЙ ЧЕРНІ КО В</i> . ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИШУ	33
<i>КОСТЯНТИН КОСТЮЧЕНКО</i> . ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА	37
<i>КОСТЯНТИН КРАСНОЛУЦЬКИЙ</i> . ПРОБЛЕМАТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З АДМІНІСТРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	41
<i>ІННА КРАСНОШОК</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ	45
<i>ВІКТОР КУЛІШ</i> . ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	51
<i>ІННА КУРЛІЩУК</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ А.С.МАКАРЕНКА	55
<i>ЛЮДМИЛА ЛИСЕНКО</i> . ПРОБЛЕМА ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АМЕРИКАНСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ	58
<i>ТЕТЯНА ЛЯХ, ТЕТЯНА СПІР/НА</i> . ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	61
<i>АЛЛА МАКАРЕНКО</i> . ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИРОБНИЧОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЯК УМОВА ОСОБИСТІШОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ	64
<i>VALERIY MYTSENKO</i> . APPLICATION OF MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF FORMING FUTURE SPECIALISTS* PROFESSIONAL SKILLS	68
<i>NATALIA ROZHKOVA</i> . PERSONALITY DEVELOPMENT BY MEANS OF LANGUAGE TEACHING	72
<i>СЕРГІЙ СОВКО</i> . ПРОФЕСІЙНЕ МИСЛЕННЯ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	75
<i>ЛЮДМИЛА ТОКАРУК</i> ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	79
<i>ГАННА ЦВЕТКОВА</i> . КРЕАТИВНО-РОЗВИВАЮЧИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ	84
<i>СВІТЛАНА ЄФІМЕНКО</i> . ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ІНТЕЛЕКТУ У РІЗНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	90
<i>ВОЛОДИМИР ЖИВИЦЬКИЙ</i> . ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	95
<i>ЛАРИСА КУЛІНІЧ</i> . ВИВЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	98
<i>ЛЮДМИЛА МЕЛЕНЕЦЬ</i> . ШКОЛА ПЕРЕДОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ЯК ФОРМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКИХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ (І ПОЛ. ХХ СТ.)	102
<i>ОКСАНА МІЩЕНКО</i> . ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ВИЩОГО ГІРНИЧОГО УЧИЛИЩА У ДОРЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПЕРІОД	106
<i>ГАЛИНА ШПИТАЛЕВСЬКА</i> . СТАНОВЛЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	111
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ОСВІТИ	
ЯК ЗАСІБ СПРІЯННЯ ФАХОВІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ	117
<i>АЛЛА РАСТРИГІНА, СЕРГІЙ ДЬОМІН</i> . ДОСЛІДНИЦЬКО-ПРОЕКТИВНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	117

Берестенко О.Г.

(Луганськ, Україна)

ДОСВІД ТЕОРІЇ І ПРАТИКИ А.С.МАКАРЕНКА В АСПЕКТІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Берестенко О.Г. Досвід теорії і практики А.С.Макаренка в аспекті культури професійного спілкування сучасного вчителя

У статті осмислюється та аналізується теоретичний та практичний досвід А.С. Макаренка з позиції впливу його на культуру професійного спілкування сучасного вчителя з метою її удосконалення, а також дається характеристика теорії виховання особистості в колективі, шляхи та засоби розвитку професійної позиції, осмислення культури професійного спілкування в колективі.

Ключові слова: виховання, теорія виховання, вчення про колектив, культура професійного спілкування, професіоналізм, педагогічні техніки, педагогіка паралельної дії, система перспективних ліній, ознаки колективу, стадій розвитку колективу, дисципліна, демократичний стиль відносин, зовнішній і внутрішній контроль.

Berestenko E.G. The experience of A. Makarenko's theory and practice on the culture of the modern teacher professional communication

The article interprets and analyzes A. Makarenko's theoretical and practical experience from the point of view of its influence on the culture of the modern teacher professional communication in order to improve it, as well as characterizes the theory of education of the individual in the collective and the ways and means of developing professional attitude, understanding the culture of professional communication in the collective.

Key words: education, theory of education, the study of collective, a culture of professional communication, professionalism, educational technology, Pedagogy of parallel action, the system of perspective lines, features of the collective, stages of the development of collective, the discipline, the democratic style of relationships.

Потреби сучасного суспільства, його духовні і матеріальні сфери зумовили **актуальність** проблем виховання, освіти, розвитку, формування особистості і її соціалізації; окреслили принципово нові ознаки світової цивілізації, що пов'язані з особливостями функціонування постіндустріальних суспільств, з бурхливим розвитком нових інформаційних технологій, з процесами глобалізації.

Освітній простір XXI століття – це синкретичне, соціокультурне й інформаційне середовище (школа, ВНЗ, відео телекомунікації, комп'ютери,

електронна пошта, Інтернет, скайп та інше). Бурхливий розвиток інформаційних засобів, їх якісні та змістовні характеристики суперечливо впливають на суспільство, особливо на підлітків. З одного боку дозволяє особистості нескінченно розвивати власні освітні інтереси, творчі здібності й активізувати когнітивну діяльність на основі нових комунікативних стратегій.

З другого боку окремі сайти, телепередачі, рекламні ролики, телефільми негативно впливають на розвиток, формування, виховання та спілкування неповнолітніх, яким не завжди легко розібратися в побаченому на екрані, зробити правильні висновки. Тому сучасне суспільство потребує спеціальної професійної виховної роботи та профілактики таких *патологічних явищ суспільного життя*, як *пияцтво, наркоманія, куріння, хабарництво, злочинство, рекет, проституція*. Бо виховання – процес соціальний, в якому беруть участь, речі, явища, але перш за все і більше всього, люди. З них на першому місці, як підкреслював А.С.Макаренко, батьки і педагоги [8].

Позитивною основою суспільного виховання є **колективне виховання**, адже в колективі особа засвоює норми і правила, позитивний суспільний досвід, вчиться регулювати свою поведінку, тощо. Людина в колективі – це людина в суспільстві.

Метою статті є осмислення та аналіз виховної системи А.С.Макаренка, осягнення шляхів та засобів розвитку професійної позиції, **об'єктом** - його педагогічна спадщина та досвід педагогічної діяльності, **предметом** – вплив позитивного виховного досвіду на культуру професійну спілкування сучасного вчителя.

У процесі соціалізації головне місце займає вміння особистості контактувати і співпрацювати з іншими. Тому сьогодні зростає роль культури спілкування, взаємовідносин особистості у колективі, культури професійного спілкування та потреби її вдосконалення.

Професійне спілкування – творчий, керований процес взаємообміну повідомленнями, організації взаєморозуміння, досягнення оптимальної взаємодії, взаємопізнання в різних видах діяльності учасників професійно

спрямованої комунікації. *Творчість* - діяльність, результатом якої є створення індивідуально нового, неповторного, оригінального. *Творча діяльність* надзвичайно складна, реалізується в розмаїтості форм. Кожна особистість здатна до творчості, у ній вона розкривається з найбільшою повнотою (М. Афанасьєв, С. Безклубенко, М. Блінова, Ю. Борєв, П. Вайцванг, З. Гітерс, Д. Говорун, А. Гройсман, Е. Громов, В. Єршов, С. Раппопорт та ін.).

*Головними характеристиками КПС є: позитивність у відношенні до культурного контексту (суб'єкт має здібності до продуктивного культурного існування через культурний спосіб життя, уміння залучати інших до цінностей культури за допомогою підвищення достоїнності кожної людини), успішність у діяльності та в житті (визначається здібностями, які дозволяють реалізувати себе в житті, досягти високого життєвого рівня, досконалого фізичного, психічного, духовно-морального стану), творча спрямованість та рефлексивність (лат. *reflexio* – відображення, роздум, сумніви, обмін думками між рівноправними партнерами в діалозі), суб'єкт-суб'єктні взаємини (співрозмовники є особистостями, значущими одне для одного), активна взаємодія; цілеспрямованість (з приводу конкретної справи), продуктивна співпраця, співтворчість (основне завдання спілкування), ефективність, результативність (високий рівень професійних досягнень). Важливу роль у досягненні результатів діяльності має комунікативність, комунікативна компетентність, професіоналізм (професійна майстерність, фахова підготовка спеціаліста, професійна самосвідомість, професійно значущі властивості), сформованість індивідуального стилю спілкування, професійна етика, професійний такт.*

Ми виділяємо такі структурні компоненти професійного спілкування: **мотиваційно-ціннісний** – внутрішня спонукальна сила, бажання спілкуватися (потреби, інтереси, прагнення, емоції, цінності), що активізує, стимулює діяльність людини; **перцептивний** – процес взаємного сприймання й розуміння співрозмовників, пізнання ними один одного; **рефлексивний** – процес забезпечення розуміння та формування образу іншої людини; **комунікативний**

– обмін інформацією між індивідами та її уточнення; *інтерактивний* – побудова спільної стратегії взаємодії; *морально-етичний* – основа культури професійного спілкування, включає етичні норми та ритуальні правила ділових взаємин, знання й уміння, пов’язані з обміном інформацією, використанням способів і засобів взаємовпливу, взаєморозуміння, професійну етику, професійний такт, толерантність; *естетичний компонент* – характеризує високий рівень культури спілкування, гармонію внутрішніх та зовнішніх особистісних проявів, артистизм, творчу самобутність, культуру мовлення, культуру поведінки, культуру почуттів, професійний етикет; *технологічний* – детермінований використанням професійних технологій.

Для вдосконалення **культури професійного спілкування**, як характеристики високого(творчого) рівня професіоналізму вчителя, професійної майстерності та реалізації творчих здібностей особистості, дуже важливі знання теорії та практики колективного виховання у здійсненні їхньої професійної діяльності — вмінні допомагати і бути провідниками у процесі соціалізації вихованців[2; 3; 9; 11].

Історія української педагогіки, починаючи з 30-х років ХХ ст., у своєму розвивальному русі, відчуває благодійний вплив педагогічних поглядів А.С.Макаренка(1888-1939) – яскравого представника вітчизняної педагогічної науки. Один із найвідоміших педагогів світу (свідомством міжнародного визнання стало рішення ЮНЕСКО (1988р.), відносно всього чотирьох педагогів, які визначали спосіб педагогічного мислення в ХХ столітті, це — Джон Дьюї, Георг Кершенштейнер, Марія Монтесорі і Антон Макаренко), збагатив світову педагогіку, теорію виховання **вченням про колектив**”[10].

Ще при житті, діяльність А.С.Макаренка як вихователя і педагога получила високу оцінку Л. Арагона, А. Барбюса, Д. Бернала, У. Бронфенбреннера, А. Валлона, В. Галля, А. Зегерс, Я. Корчака, С. Френе та інших діячів культури, освіти. Велике значення в житті педагога мала підтримка його письменником А.М.Горьким, для якого турбота про дітей,

особливо безпритульних, було важливим ділом на протязі багатьох років життя.

Перше наукове осмислення досвіду А.С. Макаренка було зроблено радянським вченим І. Ф. Козловим, який в 1941 році захистив дисертацію з теми: «Педагогічний досвід А. С. Макаренка» та сприяв видавництву повного зібрання творів А.С. Макаренка[5, 159].

У зарубіжній педагогіці видатне місце займає, заснована в 1968 році у ФРГ, лабораторія вивчення досвіду А. С. Макаренка — це дослідницький центр порівняльної педагогіки Марбурзького університету. Визнання серед російських і зарубіжних макаренковедів, мали роботи професора Г. Хиллига (ФРГ), члена РАО РФ і АПН України, президента Міжнародної макаренківської асоціації (ММА) Т.Ф. Кораблєва[4.65-67].

У своїй педагогічній діяльності А.С.Макаренко високо оцінював роль вчителя у суспільстві, називаючи його „ інженером дитячих душ ”, виходив з таких положень: „ Відповідальність перед дітьми – це відповідальність перед історією; сьогоднішні діти – це завтрашня історія, завтрашнє майбутнє людства, нашої великої справи ”. „ Навчити людину бути щасливою – неможна, але можна виховати її так, щоб вона була щасливою ”[8,120].

А.С.Макаренко створив два зразкових педагогічних заклади – колонію імені Горького (описав у книзі „ Педагогічна поема ”), та комуну імені Дзержинського („ Прапори на баштах ”, „ Марш 30-го року ”). Тисячі правопорушників, дітей без нагляду не тільки підняв „з dna” життя, але й повернув до життя, виховав їх передовими громадянами нашої Вітчизни, організувавши колектив дітей у різновікові загони для трудової діяльності й навчання.

В своїх книгах, статтях, зокрема „ Деякі висновки з мого педагогічного досвіду ”, „ Проблеми шкільного радянського виховання ”, „ Книга для батьків”, він вказує на шляхи формування *педагогічної майстерності та культуру педагогічного спілкування*, акцентуючи увагу на вміння вихователя: « читати за обличчям» вихованців внутрішній стан, наміри; керувати своєю

мімікою, поведінкою, жестами, мовної технікою, постановкою голосу; комунікативними та емоційно-вольовими якостями, акторською, психологічною, дослідницькою підготовками, тобто *культурою вербального і невербального професійного спілкування*. Макаренко писав « Я став майстром своєї справи лише тоді, коли зміг з 20-ма відтінками сказати: іди сюди».

Вводить поняття **педагогічної майстерності** та **педагогічної техніки**, як "інструментовці" конфліктних ситуацій, однозначно віддаючи перевагу **"педагогіці паралельної дії"**, прийомам впливу на вихованця **через колектив**.

Для того, щоб прояснити суть його педагогічної парадигми і вплив її на виховання особистості і її культуру, звернемося до аналізу педагогічних систем А. С. Макаренка.

Мету виховання А. Макаренко розумів як програму особистості, програму людського характеру, у виховному процесі якої має бути загальна програма виховання й індивідуальна, залежна від особистості конкретного учня.

Педагогічна система А. С. Макаренка відноситься до розряду унікальних, в ній знайшли реалізацію принципи та методика виховної роботи, які спрямовані на виправлення негативної поведінки, формування готовності підпорядковувати свою поведінку зовнішнім вимогам колективу[7,281].

Він розробив теорію дитячого колективу, розкрив основні його ознаки, визначив стадії його розвитку, шляхи формування і методику використання виховних можливостей колективу. Згідно з його вченням, головними ознаками колективу є : *загальна мета, загальна праця, загальна організація цієї праці; органічний зв'язок з іншими колективами; наявність органів самоврядування, відносини відповідальної залежності; колектив повинен стояти на принциповій позиції світової єдності трудящого людства*.

Вчений розглядав колектив як динамічне об'єднання, яке "живе" доти, доки розвивається (**закон руху колективу**), яке у своєму розвитку проходить ряд стадій: на першій стадії – значуща роль педагога, який вимагає, вивчає вихованців, організовує різноманітну колективну діяльність; на другій –

вимагає педагог і актив, робота з активом, розвиток активності у різноманітних формах колективної діяльності; на третій – розквіт колективу, який висуває вимоги до окремої особистості; найвищою являється четверта стадія – це самовиховання, коли кожен член колективу не чекає, поки йому дасть доручення колектив чи його лідер, а сам, виходячи з інтересів колективу, бере на себе певні обов'язки, виконує їх й сам себе контролює. Результатом такого підходу до формування колективу або суспільства має бути досягнутий високий рівень виконавчої дисципліни. У вихованні якої слід домагатися розумного поєднання **зовнішнього і внутрішнього контролю** за поведінкою вихованців, навчити їх „робити правильно, коли ніхто не чує, не бачить і ніхто не дізнається”[7].

Педагогічна парадигма, яку А. С. Макаренка назвав "*педагогікою паралельної дії*" в основному базується на **принципі виховного впливу колективу** ("колектив - людина", "суб'єкт - об'єкт"), виховання кожного, середовищем первинного колективу, в якому всі його члени перебували у постійному діловому, товариському і побутовому спілкуванні, згідно якому відповідальність за кожного покладається на колектив і його самоврядування. Цей принцип дуже впливає на згуртованість колективу, а різноманітна спільна діяльність робить життя цікавим, сприяє налагодженню стосунків. Діяльність колективу являється неповною без "**системи перспективних ліній**", тобто без системи колективних цілей (ближніх, середніх і віддалених). Таким чином, життя протікає в атмосфері постійного цілеспрямовання, спрямованості в майбутнє, що сприяє формуванню рефлексії майбутньої домінанти цивілізованої людини, майбутнє якої виступає мотиваційним чинником, що впливає на її поведінку. Це означає, що колектив повинен мати перед собою не лише найближчу за часом і за необхідними для її досягнення зусиллями перспективу (мету), а й більш віддалену і навіть дуже далеку. Головне, щоб була динаміка: коли близька мета досягнута, то вже середня може стати близькою, і більш віддалені також наближаються. Якщо ж такої системи цілей нема, зникає чинник, який об'єднує і є рушієм розвитку. Використання системи

перспективних ліній формує соціальний оптимізм, прагнення досягти власною працею "завтрашньої радості"[6;7;].

Вчений розробив чітку систему формування *демократичної культури* своїх вихованців: колектив у комуні складали класи та загони, командири в яких змінювалися двічі на рік; для виконання завдань, утворювалися зведені загони, в яких кожен день призначався черговий командир. Така система залежностей, зміни статусу, служила гарантом справжньої демократії, не залишала ніякої можливості для виникнення кар'єризму.

У зміцненні колективу особливе значення має *стиль* життя, діяльності, спілкування, характерними ознаками якого є: *позитивність, життєрадісний тон*, в основі якого *свідома дисципліна, почуття власної гідності*, здатність до орієнтування, почуття захищеності, здатність до гальмування, звичка поступатися товаришеві, єдність колективу.

На згуртованість учнівського колективу позитивно позначається і єдність в діяльності педагогів. А.Макаренко вважав, що у згуртованому педагогічному колективі кожен педагог насамперед дбає про загальношкільний колектив, про справи свого класу й лише потім – про власний успіх.

А.С.Макаренко виходив з того, що сім'я є *природним людським колективом*. Відчутним є виховний вплив домашнього середовища, тобто сімейного оточення, а також оточення дитини поза школою (двору, вулиці), сусідів. Підтримуючи добрі стосунки, батьки вводять дітей у громадське життя, навчаючи їх жити з людьми і для людей, а взаємодія з однолітками сприяє фізичному, розумовому, духовному розвитку. Щоправда, на вулиці збираються не лише ідеальні діти. Тому в цій справі необхідно виявляти обережність.

Педагогічна система А.С.Макаренка – це складна сукупність ідей і практичних рішень, основними з яких є: суть виховання як суспільного явища; єдність виховання і життя; мета виховання як розгорнута програма формування людської особистості; колектив як метод виховання; взаємовідносини колективу і особистості; самоуправління у колективі; виховання свідомої дисципліни; зв'язок навчання із продуктивною працею; праця як постійний

компонент системи виховання; залучення вихованців у різноманітні життєві сфери, виховання господаря життя; традиції й їх виховна роль; педагогічний колектив і його центр; всебічний розвиток особистості; роль сім'ї у вихованні дітей.

Величезний досвід Макаренка – відкрита система, об'єднала в собі все те, що відбувається в житті. Вона не замкнута ні мертва – вона джерело творчості та розвитку. Знання та впровадження позитивного теоретичного та практичного досвіду педагогічної виховної системи А.С.Макаренка в професійну діяльність педагога вдосконалює професійну майстерність, культуру професійного спілкування, професійну культуру фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Богуславский М.В.** Переплетение судеб и систем. Альманах Макаренко // М.В. Богуславский, – М.:2009.- № 2. С. 54 – 66.
- 2. Волкова Н. П.** Професійно-педагогічні комунікації : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2006. – 256 с.
- 3. Кан-Калик В. А.** Педагогическое творчество. / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
- 4. Хиллиг. Г.А.С.** Макаренко и В.А.Балицкий. Два соратника на службе украинского ГПУ // Культура народов Причерноморья. Г. Хиллиг. – 2005. – N62. – С. 65 – 67.
- 5. Кораблёва Т. Ф.** Философско-этические аспекты теории коллектива А. С. Макаренко. Автореф. канд. дис. ... канд. филос. наук./ Т. Ф. Кораблёва – М., 2000. – С. 3 – 4.
- 6. Козлов И.Ф.** Педагогическая система А.С.Макаренко./ И.Ф. Козлов. – М.: Просвещение, 1987 – 159 с.
- 7. Левківський М.В.** Історія педагогіки / за ред. М.В.Левківський. – Київ, 2003 – 360с.
- 8. Макаренко А. С.** ПСС в 7-ми тт. – Т. 1.,Т 4 – М., 1957. — 559с.
- 9. Мудрик А. В.** Социализация и „смутное время” / А. В. Мудрик. – М. : Знание, 1991. – 80 с.
- 10. Постовалова. В.** Макаренко, которого всем нам необходимо знать// Народное образование, .В. Постовалова – № 10, 2002 – С. 196 – 201.
- 11. Рыданова И. И.** Основы педагогики общения / И. И. Рыданова. – Минск : Беларус. навука, 1998. – 319 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Берестенко Олена Григоріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.